

kvom zlom namjerom, ali ono što je za mene važno, uočavajući i prihvaćajući Novosadske dogovore, i konačno čitav rad i prof. Jonkea i nas koji smo kasnije sudjelovali, bio je za to da se oni prihvate, da se primijene, da se u najboljem smislu prime, i tako smo govorili i tumačili. Iako je to tako, ekscesa je bilo, mi znamo i zašto...”

M. Moguš nije nabrojao te ekscese, već je nastavio o “nekom” tekstu ili govoru Milke Ivić na “nekom” kongresu (ništa nije imenovano), zatim o literaturi pisanoj starim dubrovačkim jezikom, pa jezikom Šenoe i Kumičića, koju više i ne čitamo, te o tome kako smo gladni knjiga, priručnika, jednoga izdavačkog zamaha, zapravo – novca.

(Nastavlja se.)

PITANJA I ODGOVORI

POSTOJI LI ZAMJENA ZA MEDIJE?

Franjevac Mirko Mataušić pita kva je razlika između *novinstva* i *novinarstva*. Kaže da je prije bilo *novinstvo*, a sada prevladava riječ *novinarstvo*.

Razlika se u načelu može lako objasniti. *Novinstvo* je “sveukupnost novina, tiskak”. U tome bi se značenju i dalje moglo upotrebljavati, ali ga istiskuje riječ *tisak* jer kad se misli na novinstvo, govori se *tisak*, pa u novinama nalazimo i rubrike *Iz tiska*, *Iz stranoga tiska*, iako nisu uvijek samo članci iz novina, nego katkada i iz elektronskih javnih glasila. Ili uzmimo ovaj primjer: “Bauk diploma ponovno kruži hrvatskim tiskom!” (Slobodna Dalmacija, 16. srpnja 2003., Forum, str. 10.) Naime novine su pisani, tiskani tekst, pa na ono što je tiskano lakše se osvrnuti nego na govoreno (*verba volant, scripta manent!*) i zato se lakše osvrnuti na novinske proizvode, i one se zbog tiskanja nazivaju tiskak, katkada i *tiskovine*. Tu bi bila dobro

došla riječ *novinstvo*, ali kao što vidimo potiskuje ju riječ *tisak*. S druge strane *novinstvo* potiskuje i riječ *novinarstvo* iako *novinarstvo* najprije znači “zanimanje novinara”, ono što tuđicom kažemo *žurnalistika*.

Novine su naša stara riječ, zabilježena već u Vrančićevu rječniku, dakle 1595. godine, ali ne u današnjem značenju tiskanih vijesti, nego u značenju “novosti”. (*Novost* je mnogo mlađa, zabilježena tek u Stullijevu rječniku, dakle 1806.) Kao i sve imenice na *-ina*, *brzina*, *debljina*, *dubina*... imala je naglasak *novina*, množina *novine*, gen. mn. *nòvīnā*. Kad su se pojavila posebna tiskana djela koja su donosila nove vijesti, novine, tako su i nazvale *novine*, ali zbog posebnosti u značenju, dobile su i poseban naglasak, *nòvine*. Prve su se novine kod nas pojavile na početku 19. stoljeća. Gaj je 1835. pokrenuo *Novine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske*. Jasno je da se uz *novine* odmah javila i riječ *novinar* sa značenjem “čovjek koji radi u novinama, za novine”. S novinarima je nešto

drukčije nego s novinama. *Novinar* je najprije bio onaj koji je radio u novinama, za novine. Šulek u svojem njemačko-hrvatskome rječniku 1860. ima *Journalist – novinar*, *Journalistik – novinstvo*, a *Zeitungschreiber, Zeitungsschreiber – novinar*, ali *Zeitungswesen – novinstvo* i *novinarstvo*, što znači da se uz *novinstvo* odmah javila i riječ *novinarstvo*. *Novinar* je u početku imao još jedno značenje: *Zeitungsträger – “raznosač, prodavač novina”*, ali se riječ *novinar* u tome značenju nije održala. Sve je bilo jednostavno dok su se novine, novosti širile samo u tiskanome obliku, ali kad je došao radio pa poslije i televizija, oni ljudi koji su radili u njima i dalje su se zvali *novinari*, što znači da je *novinar* proširio svoje značenje, ali ga *novinstvo* nije moglo tako lako proširiti i nije ga proširilo pa se od širega značenja *novinar* stala upotrebljavati samo riječ *novinarstvo*, kao struka, zanimanje novinara pa onda sredstva javnoga priopćavanja pomoću novina, radija i televizije.

Kad sam osnovno od toga objasnio g. Mataušiću, on me zapita ne bismo li sada *novinstvo* mogli iskoristiti u značenju “medij”. Mogli bismo da smo to učinili, ali nismo. A zašto nismo, prilično je jasno. Novine su ostale samo tiskano sredstvo, a mediji su tiskani, slikovni i zvučni, novine su prvenstveno tiskane sa slikovnim priložima, radio je zvučno sredstvo, a televizija zvučno-slikovno. Najnoviji je internet, pisani, ali ne i tiskani medij.

Oni koji su bili nezadovoljni sa stranim nazivom *medij(i)* i tražili hrvatski izraz, poslali su odatle da je osnovna uloga medija priopćavanje i prema tome su medije nazvali *sredstva javnih priopćavanja* i danas pomalo rjeđe *sredstva informiranja*. Budući da je taj naziv dugačak, neki su to kraće nazvali *priopćavalo*, u množini *priopćavala* ili *priopćajnica, priopćajnice*.

Ti nazivi nisu općenito prihvaćeni jer su značenjem jednostrani, naglašavaju samo jednu stranu, priopćavanje. Iako je u načelu to dobro rješenje – nazivi svojim izrazom ne moraju uvijek u potpunosti pokrivati svoj sadržaj, ipak je to smetalo. Potvrđena je i riječ *općilo* koja dobro pokriva pojam koji označuje, ali iz određenih razloga nije ušla u širu upotrebu. No već smo imali i imamo bolji naziv: *glasilo*, mn. *glasila*. Taj naziv počiva na tome što su se i dosad mnoge novine i časopisi zvali *glas*, *glasnik*, imali smo i list *Glasonoša* (koji je od 1861. do 1965. izlazio u Karlovcu i Beču), a još je važnije što su se pojedine novine i časopisi zvali *glasilo*, a mnogi su uz poseban naslov imali nadnaslov ili podnaslov *glasilo toga i toga*, npr. *Glas – Glasilo hotelsko-kavanskih radnika*, *Glas – Glasilo bankovnoga činovništva u Dalmaciji*, *Slobodna rieč – Socijaldemokratsko glasilo*, a u tome značenju se upotrebljava i danas, npr. *NOVINAR – glasilo Hrvatskog novinarskog društva i Sindikata novinara Hrvatske, Politički zatvorenik s nadnaslovom Glasilo Hrvatskog društva političkih zatvorenika (HDPZ)*. Osim toga je naziv *glasilo* bio veoma proširen, npr.: *Već [je] nekoliko puta počeo pisati političke sastave protiv članka što ih je čitao u vladinim glasilima* (K. Š. Gjalški, Male prip., 1913., str. 352.) – *Trebalo je mnogo dana, da se dođe do onog prvog, kad je “Danica Hrvatska, Slavonska i Dalmatinska” postala stvarno glasilo kulture svih Hrvata* (M. Ivšić, Hrvatsko kolo, 17, str. 140.) – *Samobor imade možda najbolje regionalno hrvatsko glasilo – Samoborski list* (Matoš). Ili – da navedem dva od najnovijih primjera: *Vjesnik je bio hrvatski prvijenac poslijeratnog informativnog novinarstva... No nije bio samo poslušno glasilo politike...* (B. Novak, Vjesnik, 24. lipnja 2003., str. 3.) – *“Plava revija” bila*

je legitimno književno glasilo mladih... (Branimir Donat, Književna republika, 7-8/2003., str. 69.)

No budući da je *glasilo* preuska riječ za ono što danas podrazumijevamo pod *mediji*, i telefon je medij, i knjiga, i film, i glazba, i disketa, i kaseta, ali kad se govori o javnim medijima, ne misli se na njih, pa kad želimo preciznije odrediti medije, govori se o masmedijima, morali bismo reći *javni mediji*, ali tako ne govorimo, nego samo *mediji*. Riječ je *glasilo* dakle ravnopravna riječi *medij*, ali kad govorimo *glasilo*, onda se ne možemo zadovoljiti suženim značenjem koje u praksi ima *medij*, nego zbog preciznosti govorimo *javno glasilo*, *javna glasila*. Da više upotrebljavamo (*javno*) *glasilo*, samu riječ *medij* mogli bismo ostaviti publicističkome žargonu ili kao pojam u hipnotizerstvu i spiritizmu, u tehničarima kao radnu tvar za prenošenje energije pa i za neka uskostručna posebna značenja kao što je naziv u grčkoj gramatici i dr.

Da naša jezična kultura nije na dovoljnoj visini, vidi se i po tome što u Hrvatskome saboru donesen i *Zakon o elektroničkim medijima*, a Ministarstvo kulture hladnokrvno šalje u Vladu prijedlog *Zakona o medijima*, a ti bi zakoni trebali glasiati *Zakon o elektroničkim glasilima*, *Zakon*

o javnim glasilima. Riječ *glasilo*, *javna glasila* mogla bi dakle biti dobra zamjena za *medij(i)*, ali zbog naše komotnosti upotrebljavamo ono na što smo navikli bez posebnoga razmišljanja kako bi se što bolje hrvatski reklo. Promatrao sam mnoštvo primjera s riječju *medij* i vidio da bi se bez ikakvih teškoća moglo zamijeniti nazivom *glasilo*, *javno glasilo*.

Istina, (*javno*) *glasilo* ima jedan mali nedostatak u tome što od *medij* imamo pridjev, *medijski*, a od *glasilo* nemamo, pa pridjev *medijski* upotrebljavamo i kad bismo tuđicu *medij* željeli zamijeniti hrvatskom riječju. Tomu bismo nedostatku lako mogli doskočiti napravivši pridjev *glasilni*, samo što ga je teže usvojiti, jer treba malo više napora, ali kad smo od *računalo* usvojili *računalni*, ne bi trebalo biti teško ni *glasilni*. Lakše bi bilo da je *glasilo* nadjačalo *medije*. No komu se ne sviđa *glasilni*, mogao bi upotrebljavati posvojni genitiv *javnih glasila* ili prijedložnu vezu *u javnim glasilima*. To bi često bilo i jasnije, preciznije. Ali jasnije, preciznije izražavanje traži veću pomnju, a to je teže i često u suvremenoj brzini prezahtjevno. Ali unatoč tomu (*javna*) *glasila* i dalje trebaju u pažljivu, biranu, njegovanu jeziku imati prednost pred *medijima*.

Stjepan Babić

OSVRTI

ZAŠTO LEKTORSKO PERO ZAPINJE ZA RIJEČ PONEKAD?

Kristina Štrkalj napisala je u Književnoj republici, 5-6/2003., zanimljiv članak pod naslovom *Kad lingvistikom ravna politika*. U njemu se osvrće na lektorski rad u Hrvatskoj te-

leviziji, očito iz svoga iskustva, jer je, čini se, radila ili još i sada radi u toj ustanovi. Malo govori načelno, a većinom se osvrće na konkretne primjere dovodeći u njima u pitanje opravdanost lektorskih zahvata. Takvim pregledom i na pojedinim primjerima teško je riješiti pitanje lektorskoga rada u cjelini iako i ti konkretni primjeri